

ПРИНЦИП НЕВІДВОРОТНОСТІ ВИКОНАННЯ І ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

THE PRINCIPLE OF INEVITABILITY OF EXECUTION AND SERVING OF PUNISHMENTS IN THE CRIMINAL AND EXECUTIVE LAW OF UKRAINE

Пилипенко Д.О., к.ю.н., доцент,
декан факультету № 2

Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ

Статтю присвячено визначенню сутності принципу невідворотності виконання і відбування покарань в кримінально-виконавчому праві України. Проаналізовано позиції науковців стосовно вказаного принципу. Зосереджено увагу на міжгалузевому походженні вказаної засади. Зазначено, що принцип невідворотності виконання і відбування покарань походить від спорідненої кримінально-правової засади невідворотності кримінальної відповідальності. Ця засада за своєю специфікою регламентується лише у комплексному поєднанні з іншими принципами, які належать до різних категорій. Принцип, який досліджується обов'язково слід розглядати лише у контексті обов'язкового врахування двох напрямків як виконання та відбування покарань. Перший безумовно асоціюється з органами, установами або іншими особами, які реалізують внутрішньодержавну політику у сфері виконання покарань. Другий має відношення до особи, яка відбуває покарання та асоціюється саме з нею. Проаналізовані теоретичні позиції, в яких досліджуваний принцип сприймається як такий, що асоціюється з карою відповідних осіб. Зазначено, що сутність засади невідворотності виконання і відбування покарань передбачає й застосування альтернативних покаранням заходів. Висловлену авторську позицію, що принцип, який розглядається за своїм походженням охоплює не лише галузі права, що належать до системи кримінальної юстиції. Зазначено, що цей принцип також одночасно є актуальним й для галузі адміністративного права, під час регулювання правовідносин пов'язаних з виконанням вироків судів в кримінальних справах. Наголошено на тому, що під час виконання рішень судів в кримінальних справах, пов'язаних з конфіскацією майна або задоволення цивільних позовів в цих справах, принцип невідворотності виконання і відбування покарань також регламентує діяльність державних та приватних виконавців, які здійснюють примусове виконання судових рішень у вказаній категорії справ. В такому контексті діяльність Державної кримінально-виконавчої служби та Державної виконавчої служби з реалізації досліджуваного принципу реалізується або незалежністю цих органів один від одного або тісною співпрацею між собою.

Ключові слова: міжгалузевий принцип, двовекторна сутнісна складова, альтернативні покаранням заходи, дуальність інтересів, необмеженість системою кримінальної юстиції.

The article is devoted to determining the essence of the principle of inevitability of execution and serving of punishments in the criminal and executive law of Ukraine. The positions of scientists in relation to this principle are analyzed. Attention is focused on the interdisciplinary origin of the specified principle. It is noted that the principle of inevitability of execution and serving of punishments comes from the related criminal law principle of inevitability of criminal responsibility. This principle, by its specificity, is regulated only in a complex combination with other principles that belong to different categories. The principle under investigation must be considered only in the context of mandatory consideration of two directions, such as the execution and serving of punishments. The first is definitely associated with bodies, institutions or other persons who implement domestic policy in the field of execution of punishments. The second is related to the person serving the sentence and is associated with him. The theoretical positions in which the studied principle is perceived as associated with the punishment of the relevant persons are analyzed. It is noted that the essence of the principle of the inevitability of the execution and serving of punishments involves the use of measures alternative to punishment. The expressed author's position that the principle considered by its origin covers not only the fields of law belonging to the criminal justice system. It is noted that this principle is also simultaneously relevant for the field of administrative law, during the regulation of legal relations related to the execution of court judgments in criminal cases. It is emphasized that during the execution of court decisions in criminal cases related to the confiscation of property or the satisfaction of civil claims in these cases, the principle of inevitability of execution and serving of punishments also regulates the activities of state and private executors who carry out the enforcement of court decisions in the specified categories of cases. In this context, the activities of the State Criminal Enforcement Service and the State Enforcement Service for the implementation of the studied principle are implemented either by the independence of these bodies from each other or by close cooperation between them.

Key words: interdisciplinary principle, two-vector essential component, measures alternative to punishment, duality of interests, unlimitedness of the criminal justice system.

Постановка проблеми. Одним з ключових напрямів поліпшення вітчизняної правової сфери є коректне визначення та належне сприйняття сутності принципів, які є основою нормативного визначення галузевого права. Вказане в повній мірі стосується всіх категорій правових засад, які окреслені як законодавцем так й обумовлені практичними особливостями реалій їх реалізації. Зазначене є цілком актуальним для галузі кримінально-виконавчого права та принципів цієї галузі права. Враховуючи специфіку предмету правовідносин врегульованих галуззю кримінально-виконавчого права, одну з провідних ролей серед його засад відіграє принцип невідворотності виконання і відбування покарань. На даний час, попри нормативне визначення цієї засади в змісті КВК України, вона досі залишається однією з дискусійних серед науковців.

Стан опрацювання проблематики. Питання, пов'язані з визначенням принципу невідворотності виконання і відбування покарань в кримінально-виконавчому праві досліджувалися такими науковцями як, К.А. Авту-

хов, Є.Ю. Бараш, І.Г. Богатирьов, О.М. Джуца, О.Г. Колб, В.Я. Конопельський, О.М. Литвинов, В.О. Навроцький, Є.С. Назимко, А.Х. Степанюк, О.О. Шкута та ін.

Метою статті є визначення сутності й змісту принципу невідворотності виконання і відбування покарань у кримінально-виконавчому праві України з урахуванням наявних наукових поглядів з цього питання.

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний принцип кримінально-виконавчого права в числі інших знайшов своє відображення в КВК, при цьому законодавець розпочинаючи саме з цієї засади відобразив комплекс принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань у ст. 5 КВК. Це безумовно свідчить про важливість цього принципу для галузі кримінально-виконавчого права, оскільки саме з цієї засадою асоціюється дієвість всієї системи кримінальної юстиції та врешті-решт та справедливість покарання для всіх осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Невідворотність покарання сприймається як логічне продовження

справедливості у сфері юриспруденції. Так, Н.С. Малєїн, зазначав, що принцип справедливості має пропорційно встановлювати відповідальність за негативне діяння – негативну плату [1, с. 49]. Такий підхід є цілком логічним, враховуючи безпосередній зв'язок, у загальносоціальному сприйнятті, між протиправністю діяння та неминучістю покарання за це. Таке буквально сприйняття відплати соціуму правопорушникам походить від звичаєвого права та «принципу Таліону» (лат. Lex talionis, Jus talionis – рівна міра покарання, рівнозначна відплата) або «око за око, зуб за зуб» [2]. Ця «рівноцінна модель» асоціюється із максимально наближеним до неї за смыслом – принципом справедливості. Проте в умовах сучасного розвитку юриспруденції, зв'язок принципу невідворотності виконання і відбування покарань не обмежується лінійним поєднанням із засадою справедливості. Цей зв'язок є комплексним, багатовекторним та охоплює собою як загальноправові принципи, так міжгалузеві й галузеві засади. До речі це правило в рівній мірі стосується будь-якого принципу системи засад кримінально-виконавчого права, адже лише сприйняття кожної із засад у контексті комплексного, системного підходу її визначення серед інших принципів, надаватиме можливість належного й всебічного сприйняття сутності кожного з принципів.

На комплексний зв'язок принципу невідворотності виконання і відбування покарань з іншими засадами звертав увагу, П.А. Феллов, який зазначав, що невідворотність покарання є загальною вимогою законності і що невідворотність покарання і гуманізм тісно зв'язані між собою [3, с. 44]. Найбільш повно сутність галузевого зв'язку зазначеного принципу з іншими засадами розкрив провідний вітчизняний науковець А.Х. Степанюк, який наголошує, що принцип невідворотності виконання покарання є особливою засадою правової регламентації власне ексекутивної діяльності, дозволяючи диференціювати такі, що входять в систему принципів КВП і доповнюють один одного, принципи поважання прав людини, гуманізму, справедливості і законності. Як «особливе» принцип невідворотності виконання покарання виступає сполучною ланкою між вказаними загальними принципами і принципами виконання окремих видів покарань. Науковець також зазначає, що принцип невідворотності виконання покарання не тільки дає можливість розчленувати систему загальних принципів, наділивши кожного з них індивідуальністю, але і як «особливе» має багато подібних моментів із загальними принципами КВП, одночасно доповнюючи і конкретизуючи їх. Реалізуючись у структурі кримінально-виконавчої діяльності, принцип невідворотності виконання покарання може виконувати своє функціональне призначення лише у взаємозв'язку з іншими вимогами, вихідними засадами ексекутивної діяльності [4, с. 349].

Досліджуючи сутність цієї засади В.Я. Конопельський вказує, що зміст цього принципу полягає в тому, що особа, яка вчинила злочин, повинна понести за це кару. Таким чином встановлюються соціальна справедливість та рівновага, оскільки винна особа несе кару за порушення закону, а потерпіла отримує компенсацію (матеріальну або моральну) за спричинену шкоду. У кримінально-виконавчому праві цей принцип є центральним у діяльності органів та установ виконання покарання [5, с. 166]. Таке сприйняття сутності принципу невідворотності виконання і відбування покарань є в цілому вірним, але, як вбачається, дещо спрощеним. Якщо сприймати порушення закону у контексті його визначення галузями права системи кримінальної юстиції, то мова справедливо йтиметься про суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 11 КК). В таких умовах доцільно перш за все стверджувати, що соціальна справедливість й рівновага полягатиме у призначенні винній особі покарання

в межах санкції передбаченої законом, тобто визначене законодавцем покарання, яке є максимально збалансованим за своїми негативним наслідками для правопорушника, враховуючи тяжкість й характер скоєного ним протиправного діяння. При цьому, як свідчить практика, факт отримання потерпілою особою компенсації за спричинену шкоду (матеріальної або моральної) як складова процесу відбування покарання – не є «наріжним каменем» вищевказаного принципу, а зазвичай сприймається як додатковий його аспект, який в силу об'єктивних причин, досить часто не враховується у практичній діяльності. Цей аспект є однією з нагальних проблем вітчизняної системи кримінальної юстиції, враховуючи велику кількість кримінальних правопорушень з матеріальним складом, які вчиняються кожного року в нашій державі. Тому в сучасних правових реаліях, елемент «невідворотність» в конструкції зазначеної засади стосується зазвичай лише дуальних та при цьому протилежних інтересів й полягає у вибудовуванні правовідносин між державою, яка відстоює суспільний інтерес, та особою, яка вчинила кримінальне правопорушення. Інтереси третіх осіб, таких як потерпілі особи, на жаль, залишаються осторонь зазначеної дуальності інтересів та досить часто не задовольняються.

Продовжуючи розгляд вказаного питання слід зазначити, що згадувана дуальність інтересів також сконцентрована у визначенні цієї засади законодавцем у змісті закону. Саме формулювання принципу із використанням іменників «виконання» й «відбування» окреслює можливий склад учасників кримінально-виконавчих правовідносин у сфері застосування покарань. Виконання – охоплює собою суб'єктів, представників держави, які є співробітниками ДКВСУ та ін., що реалізують вказаний напрям внутрішньодержавної діяльності. Відбування – стосується осіб щодо яких є наявні вироки судів, що набрали законної сили або інші законні підстави, які підтверджують юридичний факт відбування ними кримінальних покарань. Тому визначення цього принципу має здійснюватись з врахуванням та кореляцією з вказаною суб'єктною дуальністю. Однак в сучасній літературі зустрічаються й дещо «звужене» тлумачення вказаного принципу із фокусуванням на особі, яка відбуває покарання. Відповідно така засада визначається як «Принцип невідворотності призначення і виконання покарань» та означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого терпіти кару [6, с. 24]. Вважаємо, що такий варіант тлумачення, як було зазначено вище, не враховує інший бік визначення вказаного принципу, а отже поза увагою залишається суб'єкти, які реалізують внутрішньодержавну політику у сфері виконання покарань. Тому більш доречними виглядають наступні визначення принципу досліджуваного принципу.

Так, Х.Я. Гнот зазначає, що принцип невідворотності виконання і відбування покарання означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого терпіти кару. Цей принцип є підґрунтям практичної діяльності органів та установ виконання покарань і забезпечує їхню кримінально-виконавчу діяльність та реалізацію кримінальної відповідальності засудженого [7, с. 443]. О.О. Шкута з цього питання зазначає, що принцип невідворотності виконання і відбування покарань означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого терпіти кару (тобто передбачену законом сукупність правообмежень, підстав яких є вирок суду, який набрав законної сили та ін.). Принцип невідворотності виконання і відбування покарань є підґрунтям практичної діяльності органів і установ виконання покарань і забезпечує їх кримінально-виконавчу діяльність та приводить в дію реалізацію кримінальної відповідальності засудженого [8, с. 280]. Автор, як вбачається, також висловлює вельми слушну точку зору що вказаний принцип одночасно відіграє роль важливого

спеціально-кримінологічного заходу запобігання втечам із виправних колоній. Спеціально-запобіжна сила покарання досягається, перш за все, його невідворотністю. Невідворотність покарання спроможна стримати особу, яка тримається у виправній колонії, від злочинного діяння, коли, відбуваючи покарання, пов'язане з позбавленням волі, за попередній злочин, вона починає усвідомлювати неминучість покарання за будь-який злочин (у т. ч. втечу) у майбутньому [8, с. 281]. Така точка зору безумовно заслуговує на увагу та цілком корелюється із так званою позитивною юридичною відповідальністю, яке детально розглядатиметься в наступному розділі дисертаційного дослідження.

Окремо в межах досліджуваного питання слід звернути увагу на згадуваний науковцями у позиціях наведених вище обов'язок засудженого «терпіти кару». Таке формулювання, на наше переконання, містить в собі два аспекти. Перший – це внутрішнє усвідомлення та прийняття особою, яка відбуває покарання неминучості факту відповідальності за скоєне протиправне діяння у минулому. Другий аспект – це зовнішні обставини, які об'єктивно існують поза внутрішнім, суб'єктивним сприйняттям засудженого та характеризуються наявністю комплексного державного, правового механізму покарання винних осіб у скоєних кримінальних правопорушеннях. При цьому справедливим є те, що цей механізм містить не лише інваріантний результат у вигляді «терпіння кари» засудженою особою. Такий механізм має й альтернативні заходи впливу на осіб, які відбувають покарання. У цьому контексті слід погодитись з І.Г. Богатирьовим, який справедливо наголошує, що кара не абсолютна, не сліпа зброя в руках правосуддя, позаяк невідворотність покарання дозволяє державі у цій сфері застосовувати як покарання у виді позбавлення волі, так і його альтернативи [9, с. 154]. Ідентичної позиції дотримується О.О. Шкута [8, с. 281]. Слушною з цього питання також є позиція В.О. Навроцького: «Невідворотність має існувати не щодо покарання, а щодо реакції держави на вчинений злочин – іншими словами, слід вести мову про те, що обов'язком держави та її відповідних органів має бути не застосування покарання, а реагування на кожний вчинений злочин. Форми ж такого реагування можуть бути самі різноманітні» [10, с. 67].

Наведені позиції науковців є абсолютно слушними з причини того, що будь-який принцип кримінально-виконавчого права у тому числі невідворотність виконання і відбування покарань має сприйматись й реалізовуватись лише із використанням комплексного підходу. Цей підхід передбачає урахування інших як галузевих, міжгалузевих й загальних засад під час визначення одного, конкретизованого принципу. Екстраполюючи це правило на досліджуваний принцип, слід наголосити, що він так само є частиною комплексу засад різного походження, а отже неодмінно задіє й інші принципи. Враховуючи позиції науковців у контексті можливості застосування альтернативних заходів як частини сутнісної характеристики принципу невідворотності виконання і відбування покарання, то такий крок вчених цілком відповідає сприйняттю вказаного принципу у поєднанні з такими засадами як гуманізм, справедливість, диференціація, індивідуалізація виконання покарань тощо. Такий комплекс підхід цілком обґрунтовує застосування як заходів кари, так й альтернативних покаранню заходів.

Вчені, які дотримуються міжгалузевої сутності принципу невідворотності виконання і відбування покарань розглядають її, як вже було вказано, у контексті конвергованого зв'язку галузей права, що належать до системи кримінальної юстиції нашої держави. Так, А.Х. Степанюк зазначає, що принцип невідворотності покарання відображає зв'язок між злочином і покаранням, з його допомогою простежується наступність стадій кримінальної відповідальності. Невідворотність покарання – об'єктивно існуючий, повторюваний, істотний зв'язок етапів кримінальної

відповідальності, що характеризує її поступальний розвиток [4, с. 350]. Є.Ю. Бараш з цього приводу також слушно наголошує: принцип невідворотності виконання й відбування покарань є притаманним як кримінальному та кримінальному процесуальному, так і кримінально-виконавчому праву. Цей принцип є похідним від принципу невідворотності покарання та кримінальної відповідальності [5, с. 165]. Є.С. Назимко аналізуючи сутність зазначеного принципу зазначає: Принцип невідворотності виконання покарання є похідним від принципу невідворотності покарання та невідворотності кримінальної відповідальності. Принцип невідворотності покарання, що визначає послідовність стадій кримінальної відповідальності і виступає у кримінально-виконавчому праві уже як принцип невідворотності виконання покарання, встановлює правила, за якими здійснюється кара, виконуючи роль механізму кримінально-виконавчої діяльності. Принцип невідворотності невіддільний від кримінально-виконавчої діяльності, безпосередньо наявний у ній, визначає її істотні риси. Невідворотність виконання покарання є підґрунтям практичної доцільної діяльності адміністрації органів та установ виконання покарань, принципом винятково кримінально-виконавчої діяльності, а не чимось зовнішнім стосовно неї. Він виступає як вихідна засада кримінально-виконавчої діяльності, як об'єктивна необхідність доведення до логічного завершення зусиль правоохоронних органів по реалізації кримінальної відповідальності [11, с. 21].

Цілком поділяючи точку зору поважних науковців щодо концептуального зв'язку досліджуваного принципу з фундаментальними кримінально-правовими засадами щодо невідворотності відповідальності й покарань за вчинене кримінальне правопорушення, слід додатково навести особисту точку зору щодо окремих факторів міжгалузевої сутності принципу невідворотності виконання і відбування покарань. Вказаний принцип як було сказано вище цілком відповідає сутності міжгалузевих зв'язків галузей права, які формують собою систему кримінальної юстиції нашої держави, проте практичні реалії реалізації вказаної засади свідчать, що актуальність вказаного принципу виходить за межі правового регулювання кримінально-правової, процесуальної, виконавчої галузей права. Так, під час призначення покарання за певною категорією злочинів, суд може застосувати додаткове покарання у вигляді конфіскації майна (ст. 59 КК). Далі, відповідно до ч. 2 ст. 48 КВК, виконання покарання у виді конфіскації майна здійснюється органом Державної виконавчої служби України (далі – ДВС) за місцезнаходженням майна відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" [12]. Вказана норма є бланкетною та посилається на нормативно-правові акти, які регламентують діяльність ДВС, а саме ст. 62 ЗУ «Про виконавче провадження» [13] та п.п. 32–35 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України 02.04.2012 № 512/5 [14]. Слід зазначити, що цей державний орган хоча й знаходиться у підпорядкуванні Міністерства юстиції України, але, на відміну від Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС), не належить до переліку правоохоронних органів та його діяльність регламентована нормативно-правовими актами, які здебільшого належать до сфери правового регулювання галузі адміністративного права.

Під час прикладної реалізації зазначених норм, які регламентують діяльність ДВС, державні виконавці виконуючи рішення національних судів щодо конфіскації майна, здійснюють це фактично одночасно й паралельно до діяльності ДКВС, органи й установи якої виконують при цьому, як приклад, основне покарання у вигляді позбавлення волі. При цьому вектори практичної діяльності вказаних державних органів фактично не перетинаються між собою, тобто є самостійними та паралельними. За цих умов кожен з перерахованих державних органів

практично реалізує міжгалузевий принцип невідворотності виконання і відбування покарань. Отже наведений приклад цілком свідчить, що ця засада, в умовах прикладної її реалізації, є актуальною не лише для галузей права системи кримінальної юстиції, а цілком задіє правові механізми галузі адміністративного права. За цих умов, як вже було сказано, напрямки діяльності ДКВС та ДВС фактично не перетинаються, однак в практичних реаліях досить часто зустрічаються й протилежні випадки.

Так національні суди ухвалюючи обвинувальний вирок в кримінальному провадженні можуть прийняти рішення щодо задоволення цивільного позову в справі, а також рішення про інші майнові стягнення у справі, зокрема про відшкодування процесуальних витрат (ч. 4 ст. 374 КПК). На підставі такого вироку судом видається виконавчий лист, тобто виконавчий документ, який підлягає примусовому виконанню відповідно до чинного законодавства (ст. 3 ЗУ «Про виконавче провадження»). У виконавчому листі серед іншого зазначається резолютивна частина судового рішення, що передбачає заходи примусового виконання (ст. 4 ЗУ «Про виконавче провадження»). Такий виконавчий документ, як вже було сказано, підлягає примусовому виконанню ДВС. Державний виконавець, керуючись Розділом IX ЗУ «Про виконавче провадження», а також п. 11 Розділу X Інструкція з організації примусового виконання рішень затвердженої наказом Мініюсту від 02.04.2012 № 512/5, направляє виконавчі документи до відповідних органів і установ виконання покарань про стягнення коштів із заробітної плати, пенсії та інші доходи засуджених [13; 14]. Адміністрації органів й установ виконання покарань ДКВС отримавши такі виконавчі документи від ДВС забезпечують виконання зазначених виконавчих документів керуючись ст. 121 КВК та п.п. 3.1.

та б.2. Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Мініюсту від 07.03.2013 № 396/5 [12; 15].

Така «практична конвергенція» двох різних державних органів цілком відбувається у парадигмі фактичної реалізації принципу невідворотності виконання і відбування покарань. Це свідчить про те, що сфера дії вказаної засади виходить за межі врегулювання правовідносин забезпечуваного галузями права системи кримінальної юстиції. Тому не є аксіоматичними вищезгадані погляди науковців, які ототожнюють сферу реалізації досліджуваного принципу виключно з посадовими особами органів й установ виконання покарань системи ДКВС. Як свідчить практика, перелік суб'єктів, які також забезпечують виконання цієї засади доцільно розширити за рахунок ДВС, а також приватних виконавців, які на рівні з ДВС, керуючись ЗУ «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та ч. 2 ст. 5 ЗУ «Про виконавче провадження», також уповноважені державою на здійснення виконавчих дій, у тому числі направлення виконавчих листів щодо засуджених до органів й установ виконання покарань ДКВС.

Висновки. Отже принцип невідворотності виконання і відбування покарань являє собою міжгалузеву засаду, яка походить від кримінально-правового принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Цей міжгалузевий принцип в числі інших міжгалузевих засад визначає та спрямовує функціонування національної системи кримінальної юстиції. Найбільш змістовніше відображається під час реалізації внутрішньодержавного, правового механізму з виконання й відбування покарань та розповсюджується на діяльність державних органів й інших осіб, які забезпечують його реалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малеин Н.С. Юридическая ответственность и справедливость. М. : Юрид. лит., 1992. 215 с.
2. Принцип Таліону. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BE%D0%BD>
3. Фефелов П.А. Понятие и система принципов советского уголовного права. С. : Средне-Уральск. кн. изд-во, 1970. 144 с.
4. Степанюк А.Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності : теоретико-правове дослідження) : дис. докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 398 с.
5. Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ I : підручник / А.А. Музика та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 364 с.
6. Кримінально-виконавче право України. Загальна та особлива частина : навчальний посібник / О.М. Джужа та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 446 с.
7. Гнот Х.Я. Принципи забезпечення виконання судових рішень установами виконання покарань в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 441–446
8. Шкута О.О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України : дис. докт. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2017. 480 с.
9. Кримінально-виконавче право України : підручник / О. М. Джужа, та ін. Київ : Атіка, 2010. 752 с.
10. Навроцький В.О. Чи є караність ознакою злочину, а невідворотність покарання – правовим принципом? *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція* : зб. матеріалів міжнар. наук. практ. конф. (Київ, 27.11.2015 р.). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 66–67.
11. Кримінально-виконавче право України. Навчальний посібник / Є.С. Назимко, та ін. Київ : Дакор, 2020. 210 с.
12. Кримінально-виконавчий кодекс України. Кодекс України. Закон від 11.07.2003 № 1129-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
13. Про виконавче провадження. Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
14. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>
15. Про затвердження Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі. Наказ Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-13#Text>